

Marcel BOȘCANEANU,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI ÎN CONTEXTUL CONSIDERĂRII CARACTERULUI FORMAL

Rezumat

În condițiile diversificării mecanismelor de atentare la valorile materiale afectate prin săvârșirea faptei de poluarea apei, nu se limitează doar la daunele efective de ordin material asupra bunului, ci și la beneficiile materiale ce nu pot fi valorificate din cauza pericolului iminent generat de fapta prejudiciabilă.

Cuvinte-cheie: obiectul infracțiunii, obiect material, valori materiale, poluare, bunuri, consecințe, ecologie, resurse.

Summary

Under the terms of the diversification of mechanisms of chabat the value of the materials affected by the commission of the offence of pollution water is not just limited to the actual material damage on the property, but also the material benefits that cannot be recovered from cause imminent danger generated by deed injurious.

Keywords: object of the offence, material object, material values, pollution, goods, ecology, resources.

Introducere. În condițiile în care actualmente doctrina penală tinde a-și adapta instituțiile sale la noile exigențe impuse de dezvoltare a societății, una din acestea care este de mult timp în așteptarea unor asemenea beneficii, se consideră componenta acvatică a mediului, cu particularități distincte și unice după natura și legitatea funcționării sale.

Materiale și metode utilizate. În scopul obținerii unui rezultat relevant al studiului realizat asupra esenței obiectului material al infracțiunii de poluare a apei de poluare au fost utilizate un șir de metode de cercetare, cum ar fi: observația, deducției, metoda cantitativă, precum și cea sistemică.

Rezultate obținute și discuții. În ce privește esența obiectul material al infracțiunii, doctrina actuală îl definește ca fiind lucrul, bunul sau persoana fizică contra sau împotriva cărora s-a îndreptat acțiunea sau inacțiunea incriminată [6, p. 132]. Tot aici se mai afirmă aproape în unanimitate că obiectul material este întâlnit numai la infracțiunile materiale.

Consultând aceste din urmă opinii, prima observație care se cere a fi făcută este că nu trebuie de confundat obiectul material care constituie obiectul lumii materiale și de care se leagă valoarea sa materială (obiect

al infracțiunii) cu rezultatul material al atentării la bun. Chiar și dacă bunul la care s-a atentat nu a fost distrus, adică nu există un rezultat sesizat, dar sesizabil, existând riscul ca din cauza atentării va pieri în viitor sau nu va funcționa în limitele parametrilor normali, specifici lui, de asemenea constituie o consecință ce pune în pericol integritatea bunului material. Consacratul penalist, Sergiu Brînză, afirmă într-o lucrare a sa [7, p. 137], și pe drept cuvânt, că vătămarea, efectivă sau potențială, a valorilor sociale și a relațiilor sociale corespunzătoare, ocrotite de legea penală, are loc prin influențarea asupra obiectului material al infracțiunii. După acesta, calitățile obiectului material al infracțiunii sunt modificate sau el le pierde completamente (încetează activitatea vitală a organismului, este poluat mediul). Și autorul Al. Borodac susține că anume consecințele reale sau crearea primejdiei de a cauza o anumită daună determină semnul esențial material al tuturor infracțiunilor în dreptul penal [5, p. 164].

Astfel se întâmplă că atât infracțiunile de rezultat (materiale), cât și cele de pericol (formale) au un obiect material care a fost vătămat materialmente prin infracțiune sau este pus în pericolul (primejdia) de a fi afectat în viitor. Spunem aceasta, pentru a

contrazice afirmațiile identificate în literatura de specialitate, precum că infracțiunile de pericol nu au obiect material. Ne punem întrebarea atunci, oare infracțiunile formale atentează doar la o valoare abstractă, nematerială? (securitate, demnitate, ordine, etc.). Cum se face dară că unele infracțiuni, formal-reduse chiar, să fie considerate din momentul săvârșirii doar a acțiunii prin care se încearcă a sustrage un bun mobil (art. 192 CP - Pungășia, adică acțiunea în scopul sustragerii bunurilor altei persoane din buzunare....). Or, această din urmă acțiune nu este îndreptată spre lezarea unei valori materiale similară furtului, adică sustragerea bunului, însă care nu a generat un rezultat material prejudiciabil, ci a pus în pericol exercitarea în condiții normale a dreptului de posesie asupra bunului (fiind aceeași entitate materială). Da obiectul material nu exista la orice infracțiune (trădare de patrie, calomnie, etc.), ci numai la acelea la care valoarea socială ocrotită consta sau se exprima într-o entitate materială și nu numai. În cazul infracțiunii de poluare a apei, amenințarea sau vătămarea valorilor are loc prin lezarea acestei entități, care este obiectul material al infracțiunii [15], (apa fiind o entitate materială) și nu rezultatul faptei trebuie să fie material, acesta poate consta și dintr-o consecință încă nematerializată. De aceea se mai spune în literatura de specialitate că toate infracțiunile ecologice au un obiect material sau imaterial [8, p. 1204].

Astfel se întâmplă și în cazul infracțiunii de poluare a apei, deși rezultatul material nu este sesizat prin realizarea acțiunilor interzise de poluare, acesta este sesizabil, chiar inevitabil, odată ce este pusă în pericol iminent și ireversibil integritatea culturilor agricole, resurselor piscicole, florii și faunei (bunuri materiale ce îndeplinesc o funcție economică – au valoare patrimonială), viața și sănătatea regnului animal, precum și cea a omului. Prin urmare, susținem fără nici un fel de rezervă, că și unele infracțiuni formale (de pericol) pot avea obiect material de atentare.

Urmare la cele afirmate, prin obiect material al infracțiunii trebuie de înțeles entitatea materială (bun existent în prezent sau

chiar în viitor), precum și cea nematerială (bunuri corporale) care dă valoare materială relațiilor sociale, protecția căreia este garantată prin incriminarea faptelor ce le pun în pericol de vătămare sau le-a vătămat efectiv. La prima vedere, observăm că felul respectiv de definire a obiectului material al infracțiunii, ar risca să ne ducă prin interpretarea sa ulterioară, din zona materialului (obiectul material) în zona juridicului (obiectului juridic), în condițiile în care doctrina penală de veacuri atenționează că nu trebuie de confundat obiectul juridic al infracțiunii cu obiectul ei material.

Anume, în condițiile gradului înalt de dezvoltare a lumii materiale și celei virtuale din ultimul timp, ne impune să reconsiderăm multe din ideile ce au stat la baza fundamentării instituțiilor dreptului, chiar cu renunțarea definitivă la unele din ele. Pe această cale, îndrăznim a spune că, astăzi nu mai este veritabilă nici ideea că obiectul material al infracțiunii este strict lucrul, bunul sau corpul persoanei. Percepția actuală despre obiectul material al infracțiunii, mai ales a autorilor care leagă considerarea obiectului material al infracțiunii de prejudiciul material cauzat prin infracțiune, ne dă temei să considerăm că astăzi ne aflăm doar la nivelul cunoașterii obiectului de rezultat material al infracțiunii, sau altfel spus, la obiectul infracțiunii materiale legate strict de daunele cu caracter material. Pe această cale, condițiile în care actualmente trăim și care tind cu insistență a se dezvolta, ne impune la o altfel de abordare a problemei legate de obiectul material al infracțiunii, prin a lua în calcul și importanța obiectului acțiunii (atentării), ne mai vorbind de obiectul influențării negative (infracționale) asupra valorificării sau posibilității de punere în valoare a unor bunuri de orice fel, inclusiv cele nemateriale. Doctrina penală germană, face diferența între obiectul acțiunii și obiectul material al infracțiunii încă de prin anii 1980, considerând că lezarea obiectului protejat constă în nesocotirea interesului vital al comunității, care își materializează expresia în obiectul acțiunii [4, p. 89]. Tot autorul, Herman Blei,

susține, și pe bună dreptate, că deși obiectul juridic al infracțiunii, ca valoare socială, este o entitate ideală, ea include totuși ca expresie materializată obiectul acțiunii. Într-adevăr, valoarea materială poate exista, iar prin urmare, poate îmbrăca forma unei entități materiale incluzând-o prin coincidență pe cea corporală în calitate de componentă organică. Deși această idee încă mai este contrazisă de unii autori [7, p. 138] văzând în obiectul material doar influența negativă asupra unei valori corporale, tot aceștia recunosc în cele din urmă că specificul obiectului material al infracțiunii consistă în aceea că, în majoritatea cazurilor, infracțiunea nu-i cauzează vreo vătămare acestei valori corporale (în cazul furtului bunul sustras nu suferă nici o valoare) [7, p. 138]. Anume prin această afirmație, însoțită de exemplificare, se aduce justificare ideii că atentarea la o valoare corporală nu prezintă atâta interes, cât prezintă valoarea materială afectată sau pusă în primejdie, în cazul de față, blocarea posibilității de valorificare a bunului sustras. Or, observăm aici că influențarea infracțională nu s-a produs față de entitatea materială, ci față de valoarea materială a acesteia, deci prima fără ultima nu prezintă nimic, iar lipsirea de aceasta poate și să nu fie calificată drept infracțiune. E absurd să sancționezi sustragerea peștelui mort, sau a deșeurilor. Acestea din urmă, deși potrivit doctrinei [10, p. 93-94] și legislației [13] de mediu, constituie o categorie a bunurilor mobile, deci sunt bunuri corporale, nu prezintă o valoare corporală, atâta timp cât deținătorul le aruncă sau intenționează să le arunce. Observăm de aici că nu este suficient de a lega obiectul material al infracțiunii doar de obiectele lumii materiale ce reprezintă materia, corpus, ci de valoarea materială pe care o prezintă aceasta, prin urmare de valoarea dreptului asupra ei. Nu în zadar, legislația civilă atunci când definește noțiunea de bun nu se limitează doar la elementul corpus, ci atribuie calitate de bun și drepturilor patrimoniale care reprezintă nu altceva decât o abstractizare a materiei (lucrurilor), dar care prezintă valoare materială similară însușii bunului. Deci, potrivit art. 285 Cod

civil [9], bunurile sunt toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale. Astfel, valoarea materială a bunului constituie o chestiune intermediară între valoarea socială materială care constituie obiectul juridic al infracțiunii și însăși valoare materială a bunului ce aparține individului până a se angaja cu ea în raporturi sociale. Or, prin sustragerea unui bun nu se afectează nici integritatea bunului ca materie (el rămânând cu aceeași calitate și în mâna uzurpatorului) și nici dreptul de proprietate (care este un drept patrimonial) al acestuia atâta timp, cât cel deposedat rămâne a fi considerat în continuare proprietarul bunului, ci dreptul de posesie asupra lui ce constituie doar unul din atributele dreptului de proprietate. Obiectul material constă în atentarea la valoarea materială a bunului sustras, prin blocarea posibilității de a valorificare a bunul în condiții normale în cazul în care s-ar afla în mâna proprietarului. Tot astfel se întâmplă și în cazul poluării apei, cel care beneficia direct de obiectivul acvatic poluat nu pierde prin acțiunea de poluare nici dreptul de proprietate asupra lui și nici stăpânirea de fapt a acesteia, ci pierde posibilitatea de a valorifica efectiv calitățile și caracteristicile apei din cauza poluării (nu poate admite scăldatul, activitatea în domeniul piscicol, nu poate iriga cu apa poluată etc.). Deci, acesta este obiectul material la care se atentează în cazul infracțiunii de poluare a apei, anume imposibilitatea de a valorifica în viitor componenta respectivă din cauza degradării, fapta rămânând a fi o componentă formală.

Pe lângă aceasta, o importanță deosebită pentru identificarea cu precizie a esenței obiectului material al infracțiunii îi revine și fenomenului influențării infracționale care de rând cu obiectul acțiunii este decisivă pentru considerarea obiectului material.

Dincolo de aceste precizări, ținând cont de realitățile timpului, dar și de experiența doctrinară a statelor dezvoltate, testată în timp și împrejurări deosebite, credem că actualmente se impune cu acuitate necesitatea considerării obiectului material al infracțiunii

valorile materiale generate de bunurile corporale și cele necorporale, prezente și viitoare la care se atentează odată cu realizarea obiectului acțiunii. În acest caz, prin referirea la obiectul material al infracțiunii vom depăși, în primul rând, actuala limitare doar la a considera rezultatului material al faptei prejudiciabile (sustragerea, distrugerea limitarea circuitului civil al bunurilor), iar în al doilea rând, referirea doar la bunurile corporale în calitate de obiect material al infracțiunii. Or, însăși starea materială a bunului, nu prezintă prea multă importanță în comparație cu folosul material de care a fost privată persoana din cauza sustragerii, distrugerii sau, în cazul nostru, poluării.

După cum am subliniat mai sus, nu faptul modificării compoziției apei prin poluare este cea mai mare problemă, pentru că aceasta se poate purifica și în mod natural, fără intervenția omului, ci lipsirea persoanei de obținerea anumitor avantaje, inclusiv financiare, în cazul în care nu avea loc poluare sau cheltuielile suportate cu ocazia depoluării. Toate aceste valori materiale proprii și diferite de la om la om până a se transforma în valori sociale, constituind astfel obiectul juridic al infracțiunii, trebuie să formeze obiectul material al atentării cu caracter penal. Prin urmare, obiectul material al infracțiunii constituie calea care duce la cauzarea sau probabilitatea cauzării unui prejudiciu material prin intermediul afectării valorii bunurilor materiale, cât și celor ale lumii nemateriale (bunuri necorporale). Ar deveni o parte a structurii componente de infracțiune ce va cuprinde atât sensul de materie la care se atentează, cât și cel de economic, patrimonial arătând opusul celui ce semnifică moral, personal nepatrimonial, spiritual chiar.

Fundamentarea unei asemenea poziții doctrinare în materia considerării obiectului material al infracțiunii trebuie să înceapă în mod prioritar de la socotirea regulilor și realităților de care se conduce de veacuri și legislația civilă în promovarea și apărarea prin reglementare a valorilor de natură patrimonială ce abordează și aspecte legate chiar de corpul persoanei în raport cu ea însăși

(eul ei). Am ales să mergem după acest model, având în vedere că cele mai complexe probleme de înțelegere a esenței obiectului material al infracțiunii se identifică anume pe segmentul legăturii între „lucru-bun-patrimoniu și valoare materială (patrimonială)”, iar răspunsurile pot fi identificate ușor în materia dreptului civil pe segmentul respectiv.

Deci, după cum s-a subliniat mai sus, obiectul material al infracțiunii îl reprezintă bunul material sau cel nematerial, care constituie o valoare economico-materială, formând în consecință obiectul valorii materiale lezate prin distrugerea, lipsirea sau limitarea accesului la acel bun și care prin coincidență, ulterior constituie și parte a valorilor sociale. În acest context, după cum observă și alți autori [7, p. 141], noțiunea de obiect material al infracțiunii este strâns legată de noțiunea de obiect al relațiilor sociale, deși nu se confundă. Între bunurile lumii materiale, valorile materiale și relațiile sociale există o legătură indisolubilă. Rupt de oameni și de relațiile sociale, obiectul material, deși asocial prin substanța sa, nu poate exista [7, p. 143]. Da, obiectul material al infracțiunii nu mai este o relație socială, ci elementul ei constitutiv [15]. Însă, acest lucru nu e specific oare și valorii materiale care depășește cu mult valoarea corporală și care deopotrivă formează obiectul relației sociale.

Anume această legătură se face prin intermediul valorii materiale a bunului asupra căruia s-a acționat negativ prin infracțiune. Or, nu în zadar se vine cu concretizarea în literatură mai recentă de specialitate [11, p. 104], precum că obiectul material al infracțiunilor va consta, de fiecare dată când acest lucru este posibil, în materializarea valorii sau a uneia dintre valorile sociale protejate prin norma de incriminare. În această ipostază se pot afla numeroase tipuri de bunuri (fără a face excepție și bunurile necorporale) împotriva cărora este îndreptată acțiunea sau inacțiunea care prezintă elementul material al infracțiunii, prin intermediul lor fiind vătămate sau doar periclitate calitățile importante ale mediului. În caz contrar, apare în-

trebarea, cum rămâne cu apărarea valorilor materiale generate de bunurile lumii nemateriale (necorporale)?, care se „înghesuie” tot mai multe ca număr în lista ce le cuprinde și care generează valori materiale deopotrivă cu cele corporale (materiale).

Deci, pentru o soluție optimă sugerată științei dreptului penal, ar fi ca să se renunțe la a face legătură categorică între valoarea materială și materialitatea bunului. Și bunurile nemateriale (inesizabile) pot constitui obiectul material al infracțiunii. Spre exemplu, în materia de mediu mai actuală, și-a făcut loc în categoria bunurilor, cotele de emisie de gaze cu efect de seră (GES). Prin legislația de transpunere a directivei 2003/87/CE din 13 octombrie 2003 odată cu stabilirea unui sistem de schimb de cote de emisie de gaze cu efect de seră, s-a introdus în dreptul român o nouă categorie de bunuri: cotele de emisie de GES [10, p. 94], acestea fiind, nu altceva decât bunuri inesizabile (nemateriale, necorporale). Tot astfel, în ultimul timp se consideră că și spațiul aerian îndeplinește funcția de bun, deși este o entitate nematerială, ne susceptibilă apropierei individuale. Asupra spațiului aerian statul poate exercita atribuțiile dreptului de proprietate [1, p. 25-26], exercitarea unor astfel de drepturi fiind absolut posibilă. Astfel concesionarea acestui bun prin acordarea licențelor de zbor reprezintă un act de administrare specific dreptului de proprietate publică. De asemenea supravegherea, apărarea sau paza spațiului aerian moldovenesc de către instituțiile statului ne confirmă faptul că spațiul aerian este un bun [3, p. 36]. Printre altele, dreptul de autor, deși semnifică o chestiune abstractă, ce ține mai mult de intelect, în spiritul legislației actuale a domeniului, se constituie atât din drepturi personal nepatrimoniale, cât și din drepturi patrimoniale [12] care până la urmă prezintă valori materiale. În acest caz nu putem spune că prin încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe (art. 1851 CP) nu se aduc prejudicii de ordin material acestuia. Or, art. 180 din CP al Federației Ruse prevede răspunderea penală pentru fapta al cărei element material se exprimă în folosi-

rea ilegală a mărcii de avertizare în raport cu marca de produs sau denumirea de origine a produsului, care nu este înregistrată în Federația Rusă.

Așadar, ca și în cazul legislației civile, legea penală ar trebui să ia sub protecție și proprietatea asupra bunurilor viitoare, ne mai vorbind de proprietate intelectuală sub aspect patrimonial. Totuși, este necesar aici a ține cont și de anumite limite, prin a specifica că, de regulă, obiect material al infracțiunii îl poate forma bunurile materiale și cele nemateriale (necorporale) care, la rândul lor, pot forma doar obiectul valorilor materiale la care se atentează. Astfel se face că valorile nematerial (onoare, cinste, demnitate) nu pot constitui obiect material al infracțiunii, cu toate că compensarea lor în cazul lezării se face în majoritatea cazurilor prin echivalent bănesc. H. Otto menționează în acest sens că bunul juridic (interesele vitale ale societății, cărora dreptul penal le asigură ocrotirea prin sancționarea acelor care pot să le pericliteze ori să le lezeze grav) este o realitate spirituală, o plăsmuire ideală care nu poate fi în mod material vătămată. Însă, pe lângă toate acestea mai există o chestiune care trebuie clarificată în context. Nu tot timpul obiectele lumii materiale constituie valori materiale. Am spus obiectele lumii materiale având în vedere corpul uman, organele și țesuturile de organe, care nu au calitate de bunuri și nici nu prezintă valori materiale. Evident, este inacceptabil a considera că corpul uman constituie un bun. Cu atât mai mult, potrivit legislației civile chir și animalele nu mai sunt considerate lucruri, ne mai vorbind, bunuri. În contextul dat, observăm că corpul uman nu trebuie considerat în general bun, ne mai vorbind de bun corporal, dar nici valoare materială, corpul acestuia nu are preț, respectiv valoare patrimonială. Tot astfel, nu poate constitui nici obiect al dreptului de proprietate. Considerăm în acest caz celebră afirmația prin care se susține că „eu nu sunt proprietarul corpului meu din momentul ce corpul meu sunt eu” [2, p. 63]. Însă, potrivit legislației penale, prin derogare credem de la regula generală, corpul uman este considerat obiect material al infracțiunii,

cu toate că în general acesta prezintă o valoare nematerială, ceea ce și ne-a determinat mai sus să ne exprimăm prin sintagma „de regulă”, atunci când vorbeam că legea penală ocrotește doar valorile materiale. Corpul uman ar constitui în acest caz o valoare corporală, însă plasată în afara valorilor materiale, neabsorbită de aceasta, constituind în același timp și o valoare nematerială (viața și toate valorile spirituale legate de aceasta). În caz contrar nu ar fi fost posibilă a fi luate sub protecție un șir de infracțiuni. Din această cauză poate, autorul rus G.P. Novosiolov intenționând a răsturna concepția tradițională a obiectului material al infracțiunii prin înaintarea tezei care încerca să aducă argumente în sprijinul afirmației că obiectul infracțiunii “este format întotdeauna din oameni persoane aparte sau grup de persoane și numai din aceștia”, iar valorile lor materiale sau nemateriale, constituie obiectul material al infracțiunii [14, p. 113].

Concluzii. Drept urmare a interpretărilor, analizei și aprecierii particularităților infracțiunii de poluare a apei pe segmentul înțelegerii obiectului material, s-a ajuns la următoarea concluzie de bază:

Prin obiect material al infracțiunii trebuie de înțeles entitatea materială (bun sau lucru existent în prezent sau chiar în viitor), precum și cea nematerială (bunuri corporale) care dă valoare materială relațiilor sociale, protecția căreia este garantată prin incriminarea faptelor ce le pun în pericol de vătămare sau le-a vătămat efectiv. Prin urmare, obiectul material al infracțiunii de poluare a apei îl constituie resursele acvatice, resursele piscicole, regnul animal și vegetal dependent de acestea, precum și corpul persoanei asupra căreia se exercită influență negativă prin săvârșirea faptei.

Referințe bibliografice

1. Ardelean G. Drept civil. Drepturile reale principale. Chișinău: Bons Offices, 2016. 270 p.
2. Baieș S., Băieșu A. Cebotari V. c. a. Drept

- civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor, vol. II. Cartier, Chișinău, 2005. 528 p.
3. Bîtcă I. Drept civil. Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale, Chișinău, 2013.
4. Blei H. Strafrecht. Allgemeiner Teil. München: C.H. Beck, 1983. 597 p.
5. Borodac Al. ș. a. Manual de drept penal. Partea generală. Chișinău: Tipografia centrală, 2005. 516 p.
6. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal partea generală, Cartier juridic, Chișinău, 2005.
7. Brînza S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia centrală, 2005. 675 p.
8. Brânză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1326 p.
9. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
10. Duțu M., Duțu A. Răspunderea în dreptul mediului. București: Academiei Române, 2015, 480 p.
11. Gorunescu M. Infracțiuni contra mediului înconjurător. București: C.H. Beck, 2011. 304 p.
12. Legea Republicii Moldova privind dreptul de autor și drepturile conexe. Nr.139 din 02.07.2010. Publicat: 01.10.2010 în Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.191-193.
13. Legea nr.211 din 15.11.2011 privind regimul deșeurilor. Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 220 din 28.03.2014.
14. Козаченко, З.А., Незнамовой. И.Я. Уголовное право. Часть Общая, 2000.
15. http://www.euroavocatura.ro/dictionar/334937/Obiectul_material_al_infracțiuni